

KRZYSZTOF FOKT
(Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Między Zachodem a Wschodem, t. VII:
Organizacja władz miejskich na obszarze Pierwszej
Rzeczypospolitej i na Śląsku w XIII–XVIII w.,
red. Mateusz Goliński, Krzysztof Mikulski, Wydawnictwo
Adam Marszałek, Toruń 2013 (348 s.)

Abstract

Between West and the East, vol. VI: *Organization of Municipal Authorities in the Area of the First Republic and in Silesia. 13th through 18th Centuries*, ed. Mateusz Goliński, Krzysztof Mikulski, Press Adam Marszałek, Toruń 2013 (348 p.)

The note refers to the volume dedicated to the problems of the organization of municipal authorities in Silesia and the Polish-Lithuanian Commonwealth between the 13th and 18th century. It was edited in 2013 as one of the results of a wide-ranged project aiming at studying the history of offices in the towns of the above mentioned territories and Western Pomerania.

Key words: municipal authorities, Magdeburg law circle, Silesia, Polish-Lithuanian Commonwealth

Słowa kluczowe: władze miejskie, prawo magdeburskie, Śląsk, Rzeczpospolita Obojga Narodów

Rok 2013 przyniósł publikację kolejnego, szóstego już tomu wydawanej od 2002 r. toruńskiej serii „Między Zachodem a Wschodem”. Jest to drugi tom w tej serii, który nie jest poświęcony wyłącznie historii okresu nowożytnego; artykuły w nim zawarte zostały dobrane według kryterium rzeczowego (poprzednim tak skomponowanym zbiorem opracowań był tom V tej serii) i obejmują stulecia XIII–XVIII. Publikacja ta jest zarazem pierwszym zbiorem syntetycznych tekstów dotyczących ustroju miast dawnej Rzeczypospolitej i Śląska, prezentującym wyniki dociekań badaczy zaangażowanych w wieloletni program badawczy mający na celu sporządzenie spisów urzędników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego.

Omawiany tu zbiór obejmuje artykuły trzynastu autorów, dotyczące dwóch organizmów miejskich z Prus Królewskich (Chełmna i Elbląga, w tym elbląskiego Nowego Miasta), trzech śląskich (Świdnicy, Legnicy i Nysy), jednego wielkopolskiego (Wielunia),

dwóch z dawnego województwa ruskiego (Lwowa i Przemyśla), jednego z ziem ruskich Korony (Kijowa), jednego z ziem ruskich Wielkiego Księstwa Litewskiego (Połocka), a także obu miast warszawskich (Starego i Nowego) oraz miast powiatu witebskiego. Pięć z trzynastu składających się na omawiany tom artykułów zostało napisanych przez autorów, którzy opracowali już spisy urzędników odnośnych miast: Mateusza Golińskiego (Świdnica), Ewę Grin-Piszczek (Przemyśl), Stanisława Jujeczkę (Legnica), Myrona Kaprała (Lwów) i Ewę Wólkiewicz (Nysa). Wśród owych pięciu tekstów trzy dotyczą miast śląskich, co jest tym wymowniejsze, że były to ośrodki miejskie największe i najbogatsze na Śląsku (oczywiście po stołecznym Wrocławiu), często stanowiące wzór i punkt odniesienia dla innych miast. Wybór kilku ośrodków miejskich przedstawiono także dla Prus Królewskich (teksty Janusza Czai o Chełmnie i Elblągu w średniowieczu oraz Marka Zielińskiego o władzach miejskich Chełmna w XVI–XVIII w.) i województwa ruskiego. W pozostałych artykułach – oprócz tekstu Maksyma Makaraua dotyczącego wszystkich miast powiatu witebskiego – ich autorzy omawiają po jednym ośrodku z odnośnych staropolskich województw lub ziem; są to jednak główne ośrodki tychże: Kijów (Natalia Biłous), Warszawa (Janusz Grabowski), Połock (Vasil Voronin) i Wieluń (Tadeusz Grabarczyk, Tadeusz Nowak).

Zamysłem redaktorów omawianego tomu było, by wszystkie zamieszczone w nim teksty cechowały się jednolitym układem rzeczowym treści, opartym na następującym schemacie: (1) lokacja i prawo miejskie; (2) rada miejska (w tym: kształtowanie się ustroju radzieckiego oraz funkcje w obrębie rady i jej organy pomocnicze); (3) wójtostwo; (4) ława sądowa; (5) rodzaje sądów (6) reprezentacja pospólstwa; (7) kancelaria miejska; (8) syndyk miejski; (9) inni urzędnicy miejscy; (10) służba miejska. Jak słusznie zauważył Mateusz Goliński we wstępie (s. 5–6), poszczególni autorzy niekoniecznie przyjęli ów schemat w sposób rygorystyczny (lub, można dodać, jak w tekstach dotyczących Wielunia i Połocka, nie przyjęli go wcale), przedstawiając kolejność punktów bądź nie uwzględniając niektórych z nich, co zwykle wynikało ze specyfiki poszczególnych omawianych ośrodków miejskich oraz stanu badań nad określonymi zagadnieniami. Stratą z punktu widzenia studiów nad historią prawa jest pominięcie w kilku z opracowaniach punktu dotyczącego rodzajów sądów; można jednak argumentować, że ze względu na swą specyfikę zagadnienie to wymaga osobnego opracowania. Jednocześnie w zasadzie w każdym z artykułów autorzy omówili pewne zagadnienia wykraczające poza przedstawiony schemat, prezentując zagadnienia ustrojowe w nim nieuwzględnione (na przykład kwestie osobnej jurysdykcji ormiańskiej i ruskiej we Lwowie, strukturę władz przedmieść w Nysie, przemiany ustrojowe u schyłku XVIII w. w Warszawie), podstawy źródłowe swych wywodów bądź stan dotychczasowych badań. W większości tekstów najobszerniejsze, często podzielone na liczne podpunkty, są ich partie dotyczące ustroju radzieckiego, który znalazł najdokładniejsze odbicie w źródłach; poszczególne teksty przynoszą między innymi cenne informacje dotyczące liczebności rajców w poszczególnych ośrodkach w różnym czasie, sposobów ich powoływania, relacji rady z ławą oraz reprezentantami władzy zwierzchniej, podziału zadań między rajców itp.

Ogromną zaletą tekstów zaprezentowanych w przedmiotowym zbiorze jest ich oparcie na szerokim zasobie źródeł, co pozwoliło autorom na przedstawienie nie tylko tego, jak ustrój poszczególnych ośrodków powinien był działać w świetle odpowiednich aktów normatywnych, ale także, jak poszczególne instytucje działały w praktyce. Na przykładzie omawianego tu zbioru studiów można także stwierdzić, że słuszna i godna naśla-

dowania jest praktyka opisywania i studiowania instytucji miejskich dla całego odcinka czasu obejmującego XIII–XVIII w., gdyż w całym tym okresie poszczególne ośrodki miejskie istniały w ramach prawnoustrojowych, których pierwociny kształtowały się w okresie ich lokacji, a cezury w ich dziejach wedle kryterium ustrojowego można, a nawet trzeba, kreślić osobno dla każdego z nich. Pewnym mankamentem omawianego tomu jest natomiast brak indeksu rzeczowego lub przynajmniej spisu treści uwzględniającego wewnętrzne podziały poszczególnych artykułów, które zapewne ułatwiłyby poruszanie się w obrębie całego zbioru.

